

Дуг развиј земаља

Стара пословица каже да Земљу не наслеђујемо од наших предака, већ је позајмљујемо од наше деце. Климатска ситуација на планети је таква да уколико не почнемо са ублажавањем последица савременог начина производње и навика потрошачког друштва, нашим потомцима могли бисмо да оставимо једно веома непријатно место за живот.

Не постоји ни најмања сумња да је за глобално повећање температуре на нашој планети одговорна људска активност, односно издувни гасови, као што су угљен-диоксид и метан. Повећање температуре на Земљи сразмерно је повећању њихове концентрације у атмосфери. Светски стручњаци за климатске промене упозоравају да би се, ако се тренд глобалног загревања настави, могла остварити драматична предвиђања, као што су отапање леда на половима, нестајање тропских шума која су плућа планете, али и промене у кружењу монсуна и океанских струја.

Иако се клима на Земљи несумњиво одувек мењала, у последњој деценији ове промене су осетније. Екстремне суше, пожари, незапамћене поплаве, разорни ветрови и температурни поремећаји због којих је тешко разликовати пролећне од летњих месеци, погађају готово све делове света. Према проценама Британске метеоролошке службе, ова година била је једна од пет најтоплијих на глобалном нивоу, од како се почело са мерењем температуре на Земљи пре 150 година. Чак и ако децембар буде изузетно хладан, просечне температуре у 2009. години више су него лане, наводи се извештају ове службе.

Кјото протокол

У јавности постоји консензус о неопходности да се такве климатске промене спрече, а политичари и светски лидери слажу се са том чињеницом. Међутим, на основу до сада предузетих мера, стиче се утисак да проблем настаје када треба прећи са речи на дела. Овде се првенствено мисли на чувени *Кјото протокол*, који је постао синоним за идеју о спасавању планете од глобалног загревања и свих последица у вези са овом појавом.

Циљ *Кјото протокола* је борба са глобалним загревањем путем дефинисања и ограничавања нивоа емисија тзв. „гасова стаклене баште“ за поједине земље или групе земаља широм света. Међутим, овај уговор је одмах наишао на препреке јер су политичари у Америци, највећем произвођачу ових гасова, у Сенату одбили да ратификују споразум. Аргументи за овакву одлуку пронашли су тада у актуелној енергетској кризи и немогућности америчке економије да се, у таквим околностима, прилагоди захтевима за смањењем емисије штетних гасова. Тако се дошло у ситуацију да САД, као земља која највише заговара глобализацију, а која уједно емитује трећину свих гасова у атмосферу, није пристала да потпише споразум.

Овогодишњи децембарски скуп Уједињених нација о климатским променама у Копенхагену месецима је преурањено представљан као последња шанса да се спасе свет. Међутим, чак су и представници Уједињених нација саопштили да полагају мало наде у то да ће званичници из 192 земље постићи неки нови договор глобалног значаја.

Разлог за неверицу је реалан, јер и даље постоје велике разлике у ставовима и захтевима између развијених земаља, које су углавном највећи загађивачи и земаља у развоју, које у највећем проценту трпе последице ових загађења.

Иако Америка има највећу одговорност за досадашње емисије угљен-диоксида (CO₂), Кина је за деценију удвостручила емисије CO₂ са три на шест милијарди тона. Постоје процене које говоре о томе да ће до 2030. године две трећине штетних гасова

Спасавање Националног парка Јасуни као модел

Један од примера који најбоље илуструје шта би се удруженом акцијом могло постићи је случај спасавања екваторског Националног парка Јасуни. Овај изузетан откос амазонске кишне шуме, који је дом неколико домородачких племена и веома великог броја ретких и егзотичних животиња, броји скоро онолико врста дрвећа на два и по хектара површине, колико је у целој Северној Америци.

Али, испод тог богатог и разноврсног живота налази око 850 милиона барела сирове нафте, у вредности од око седам милијарди долара. Сагоревањем те нафте и уништавањем шуме да би се до ње дошло, додало би се још 547 милиона тона угљен-диоксида у већ претерано загађену атмосферу.

Међутим, председник Еквадора, Рафаел Кореа, рекао је нешто што је права реткост чути од једног лидера земље која извози нафту. Он је одлучио да нафта остане у земљи. Његово образложење за овакву одлуку је да богате земље треба да плате Еквадору, земљи у којој половина становништва живи у сиромаштву, да не допусти да тај угљен-диоксид оде у атмосферу, али делом и као компензацију за штету нанету несразмерно високом емисијом штетних гасова који доприносе ефекту стаклене баште. Он, међутим, није тражио да се исплати цео износ, већ само пола. И обавезао се да ће већина новца бити потрошена на преобликовање Еквадора на алтернативне изворе енергије, као што су соларна и геотермална.

Овај план је, већином због лепоте Јасунија, задовољио широку међународну подршку. Немачка је већ понудила 70 милиона долара годишње за 13 година, а и неколико других европских држава изразиле су интерес за учешће. Ако се Јасуни сачува, то ће показати да климатски дуг није само трик за више помоћи земљама у развоју, већ да је то далеко боље решење климатске кризе него она која су примењивана до сада.

долазити из земаља у развоју, на првом месту Кине, а одмах за њом Индије. Ове земље, које према одредбама *Кјото споразума* нису имале никаква ограничења, сада не желе да постављањем горњих граница ограниче даљи економски раст.

Управо овакав став Индије и Кине је главни аргумент америчким званичницима, који се правдају тврђом да не виде разлог обавезивања *Кјото протоколом* када је другим државама, такође великим загађивачима, пре свега Кини и Индији, дозвољено да без икакве одговорности емитују CO₂ у атмосферу.

Да ситуација буде сложенија, државе у развоју имају став да су дугогодишњи загађивачи и најодговорнији, па је њихов аргумент, са друге стране, да не виде разлог угрожавања њихове економије која је у порасту када двестагодишњи загађивач (мисли се првенствено на Америку) неће ни да потпише поменути протокол.

■ Надокнада штете

Због овакве ситуације, вера активиста за заштиту животне средине у акцију влада ових земаља опада. Међутим, они сматрају да Копенхаген може да буде могућност промоције другачијег решења. Будући да је то највеће окупљање о решавању питања животне средине у историји, самит представља шансу да се са политичког терена, у коме доминирају пословно-пријатељске полумере, као што су компензације емисије угљен-диоксида и трговање њиме, пређе на увођење неких ефикасних, разумних предлога, односно идеја које имају мање везе са стварањем нових комплексних тржишта за загађења, а више теже ка томе да угљен и нафта остану у земљи.

Међу најразборитијим и најперспективнијим, али и најконтроверзнијим решењима, јесте концепција „климатског дуга“. Основна идеја је да богате земље треба да плате репарације, односно одштету сиромашним земљама као надокнаду за штету

проузроковану климатском кризом. У свету бораца за ублажавање климатских промена, ова концепција значи драматичне промене и у тону и у садржају.

Став америчких званичника је да глобално загревање треба третирати као силу која превазилази разлике, односно да сви ми делимо ову крхку плаву планету, тако да сви морамо да радимо заједно да бисмо је сачували. Међутим, ситуација је управо супротна и „ климатски дуг“ наглашава разлику између оних који су изазвали климатске кризе (развијени свет) и оних који осећају најгоре ефекте (земље у развоју). Џастин Лин, главни економиста Светске банке, каже: „Око 75 до 80 одсто штете од глобалног загревања претрпеће земље у развоју, иако оне доприносе само око једне трећине од гасова који изазивају ефекат стаклене баште“.

Главно питање које се намеће у концепцији о климатском дугу је о томе ко ће платити рачун. Покрет који стоји иза овог предлога тврди да су сви трошкови у вези са прилагођавањем на мање загађење, од грађења јачих бедема за заштиту од мора, до пребацивања на чистије, скупле технологије, треба да буду одговорност држава које су створиле еколошку кризу. Активисти сматрају да то не треба схватити као милостињу, већ као дуг, јер се ове земље суочавају са кризом за коју су нимало или врло мало одговорни.

Као илустрација овог става може се навести и изјава Шерон Луремете, заступнице племена Масаи у Кенији, које је изгубило најмање пет милиона грла говеда због суше у последњих неколико година. Она каже да „ Масаи заједница не вози аутомобиле који имају погон на сва четири точка или путује на одмор авионима“, образлаже Шерон, додајући: „Ми нисмо изазвали климатске промене, а ми смо они који их трпе. Ово је неправда и то треба да се заустави одмах“.

■ Данак индустријализацији

Концепција „климатског дуга“, као и већина расправа о климатским променама, има научну основу. Пре индустријске револуције, концентрација угљен-диоксида у атмосфери, кључног узрок глобалног загревања, била је око 280 делова на милион. Данас, она је достигла 387 делова на милион, што је далеко изнад границе, а и даље расте. Развијене земље, које представљају мање од 20 одсто светске популације, емитовале су готово 75 одсто свих гасова које доприносе ефекту стаклене баште, односно загађења које је сада дестабилизује климу на целој планети. Само САД, које чине једва пет одсто светског становништва, доприноси једну трећину од свих емисија угљен-диоксида.

Земље у развоју као што су Кина и Индија, које су такође почеле да избацују велике количине CO₂, према неким резоновањима, нису подједнако одговорне за цене чишћења, јер су допринеле само мали део од 200 година дугог кумулативног загађивања које је изазвало климатску кризу.

Аргументима за постојање климатског дуга допринела је технологија захваљујући којој постоје прецизни подаци о томе ко, шта и када емитује загађујуће гасове у атмосферу, тако да данас може да се измери емисија CO₂ у тонама и на основу тога могу да се израчунају трошкови.

Од велике важности је и то што је ова идеја подржана у ставу Оквирне конвенције Уједињених нација о климатским променама, коју су ратификовале 192 земље, укључујући САД. Ова конвенција Уједињених нација не само да тврди да је „највећи удео у историјској и актуелној глобалној емисији гасова стаклене баште настао у развијеним земљама, већ она јасно каже „да треба предузети акције на отклањању проблема, на бази капитала и

Конференција у Копенхагену

У Копенхагену је 7. децембра почела Међународна конференција о климатским променама која ће трајати 12 дана.

Учесници конференције – укупно 192 земље - покушаће да постигну нови глобални споразум о смањењу емисије штетних гасова, који би заменио Протокол из Кјота, који истиче 2012.

Високи функционер Уједињених нација Иво де Бер на отварању је поново апеловао да се обезбеди 30 милијарди долара хитне помоћи, како би се помогло најсиромашнијим земљама да реализују настојања у вези са контролом испуштања угљен-диоксида у атмосферу, које се сматра главним узрочником глобалног загревања.

Тај предлог за ванредна средства која треба да дају богате земље подржала је и Европска унија.

у складу са њиховим заједничком, али диференцираном одговорношћу“.

Иако овај покрет који се залаже за репарације окупља многе значајне организације, до недавно, међутим, није било владе која би „прогурала“ питање климатског дуга и сврстала га у агенду конференције у Копенхагену. То се променило у јуну, када је Анђелика Наваро, главни преговарач за климу у Боливији, изнела идеју „климатског дуга“ за говорницом скупа Уједињених нација о климатским променама у Бону, у Немачкој.

Присталице ове концепције предлажу троструко решење. Оно садржи захтев да богате земље треба да плате трошкове прилагођавања на климатске промене земљама у развоју, драстично смање ниво емисије штетних гасова да би атмосфера била слободна,

а исто тако и да плате земљама трећег света да директно пређу са коришћења фосилних горива на чистије алтернативе.

Светска банка саставила је списак трошкова са којима се суочавају земље у развоју због климатских промена, који обухвата све, од уништених усева, суше и поплаве до маларије која се преноси преко комараца чија су станишта барем настале након поплава. Крајњи износ сеже чак до 100 милијарди долара годишње. А пребацивање на коришћење обновљивих извора енергије, према тиму истраживача Уједињених нација, повећаће износ још више, па и до 600 милиона долара годишње током наредне деценије.

Новац потрошен на исплату климатског дуга био би гориво глобалне еколошке трансформације од суштинске важности за спасавање целе планете. Међутим, да би се осигурало да су климатске репарације реалне, активисти инсистирају да оне морају бити независне од постојећег система међународне помоћи. Новац за климатске дугове не може се једноставно преуслерити из постојећих програма помоћи, као што су основно образовање или превенција ХИВ-а. Штавише, за ту намену се морају обезбедити средства у облику донација, а не кредита, јер последње што је земљама у развоју потребно је још дугова. Осим тога, новац би требало да буде под контролом и надзором климатске конвенције Уједињених нација, а земље у развоју би имале обавезу да објасне како је новац потрошен. ■

Биљана МИЉИЋ

Суше и поплаве све чешће и у Србији

Утицај глобалног загревања очигледан је на свим деловима планете Земље. Корални гребени су угрожени повишеним температурама мора, шуме се повлаче на више, хладније локације, поларним животињама се услед топљења поларног леда смањује станиште, а глечери се топе на сваком континенту.

И регија у којој ми живимо спада у области које осећају последице загревања планете, а утицај климатских промена евидентан је и у Србији. У прилог томе иде и чињеница да смо сведоци да уобичајене временске прилике изостају, а са друге стране, суше и поплаве су све чешће, озбиљније, а самим тим и санирање њихових последица више кошта.

Прогнозе су да ће у многим подручјима пораст температуре и суша ограничити пољопривредну производњу, а то је један од најважнијих сектора српске економије. Подручја источне Србије и Војводине посебно би могла да буду погођена овим непогодама.

Ако се глобално загревање настави, постоји опасност од смањења снежног прекривача и краћег зимског периода, што би знатно утицало на резерве воде у земљишту. Вода за пиће, индустријску и пољопривредну употребу, у таквим околностима постала би оскудна, јер би пораст температуре још више угрозио већ погођене ресурсе подземних вода у Србији. Постоји и бојазан да би у таквој ситуацији шумски пожари постали чешћи и озбиљнији.

Многи грађани и државни званичници показали су иницијативу и спремност да се суоче са изазовом, а према Међународном панелу за промену климе Уједињених нација, неопходно је смањење емисије угљен-диоксида од најмање 60 одсто само да би се у атмосфери задржала концентрација на садашњем нивоу. Конвенција Уједињених нација о климатским променама препоручује свим земљама потписницама, међу којима је и Србија, да раде на едукацији и подизању свести о климатским променама и очувању енергије.

